

ROLF JØRN KARLSENS TALE VED MINNESMERKET FOR SKOG- OG LANDARBEIDERFORENINGEN 1. MAI 1015

Gode venner og kamerater!

Jeg har valgt i denne appellen å trekke linjene mellom de store utfordringene skog- og landarbeiderne stod overfor for 80 – 90 år siden – fløyterkonflikten i Juråa – til de utfordringer arbeiderbevegelsen står overfor i dag. Har vi som tilhører arbeiderbevegelsen i Norge i dag den samme solidariske evnen og viljen til nye kamper mot fattigdom og klimautfordringer nasjonalt og ikke minst globalt.

Kan vi i det hele tatt sammenligne oss med disse pionerene i det hele tatt? Det kreves at vi må, men gjør vi det. Har vi det motet, den solidariteten og den mangel på egoisme som dette forutsetter.

Jeg har sjøl yrkesbakgrunn som skogsarbeider og har vært tillitsvalgt i 30 år for skogsarbeiderne først i Norsk Skog og Landarbeiderforbund – så i Fellesforbundet som dette forbundet ble sammenslått med i 1988. Og det er med stolthet jeg nå kan stå ved denne bautaen. En bauta til minne om en av pionerene Markus Bergersen, som la grunnlaget for de første Skog- og Landarbeiderforeningene i dette distriktet og som ledet den viktige fløyterkonflikten i Juråa i 1928. Det var her det virkelige slaget stod – slaget om retten til å organisere seg, retten til å ete seg mett og til å bli omfattet av fastsatt pris med tarifflønn.

Forholdene til skogs- og fløtingsarbeiderne i dette distriktet var meget dårlige samtidig som det var et usedvanlig stort arbeidskraftoverskudd i bygda. Dette bidro til at arbeiderne måtte konkurrere med hverandre og lønns – og arbeidsvilkår ble trukket nedover.

Et innlegg av en av forbundets medlemmer i Kongsvinger Arbeiderblad i april 1928 viste sikkert et godt gjennomsnitt av stemningen. Sitat: *«Blir det da aldri noe av et forsøk på å komme til enighet mellom de organiserte arbeidere og de store skogsherrer. Vi kan ikke ligge lenger rolige, vi må noe forsøke, så de store herrer kan se at vi er våkne. Vi får være enige alle som en, og samle oss og marsjere oppetter åene og snakke med disse uvesener som mener å trosse organisasjonen. Vi får vise at vi er menn vi nordodølinger også.»*

Noen dager etter holdtes et stort fellesmøte hvor det krevd at den kommunale skogbestyrer måtte fjernes fordi han hadde deltatt i rekruttering av streikebrytere. 3. mai gikk 320 organiserte arbeidere i demonstrasjon til Juråa og Grytåa for å jage streikebrytere. Det var forstmesteren hos en av de store skogeierne som meldte demonstrasjonen og seinere demonstrantene til myndighetene og forlangte påtale og straff. Her er noen korte sitater fra forstmesterens forklaring til politiet:

«Ved framkomsten til åa fikk jeg vite av fløtermannskapet at demonstranter aktet seg opp i åa i dag, og hadde de også latt seg uttale at de kom til å rense åa for fløtere fra ende til annen. Om lag kl. ett kom demonstrantene til fløterdammen i Grytåa og hadde da allerede vært overfor og disse arbeiderne med som de jagde foran seg. Det første vi fikk av opptøyene var damvokterne som jaget av mengden kom fram på dammen.»

Da alle hadde samlet seg foran koia kom formann Bergersen i skog- og landarbeiderforeningen fram og talte til mine arbeidere som han oppfordret godvillig med en gang å nedlegge arbeidet og gjøre felles sak med dem. Gjorde de det ikke godvillig, framgikk det av Bergersens opptreden at demonstrantene ville bruke makt for å få fjernet de arbeidsvillige. Bergersen sa også at det han foretok seg nå var stridende mot jus og lov, men at hans fraksjon ikke kunne akseptere den slags anordninger.

Jeg gikk da fram og spurte om det var meningen å fjerne oss med makt. Bergersen henvendte seg så til demonstrasjonstoget og spurte – er det ikke så kamerater. Demonstrantene svarte bifallende. De arbeidsvillige pakket da sine sekker og fulgte godvillig med selv om de måtte løpe spissrotgang mellom demonstrantene som slengtehånsord etterdem. Da den siste arbeidsvillige var gått, reiste det seg et indianerhyl med håndklapp fra demonstrasjon."

I rettsoppgjøret etterpå ble Bergersen frifunnet, men to av demonstrantene ble ilagt bot på 50 kr hver for å ha vært litt voldsomme.

Dette venner ble startskuddet for organiserte lønns- og arbeidsforhold for skogsarbeiderne og fløtingsarbeiderne her i Nord Odal. Oppbyggingen av velferden på landsbygda her i distriktet var startet.

Norsk Skog og Landarbeiderforbund ble først stiftet i 1927.

I skogsområdene rundt i Hedmark, Oppland og Telemark ble noen av landets første skogsarbeiderforeninger stiftet. Lønnsnedslag og undertrykkelse var bakgrunnen. Landets viktigste og hardeste skogsarbeiderkonflikter fant sted nettopp i disse områdene. Skogsarbeiderne og fløtingsarbeiderne viste at det nyttet å gjøre noe med forholdene – de viste at det nyttet å ta opp kampen.

På den tiden lå skogsarbeidersamfunnene som spredt bebodde øyer i skoghavet og det var i øde skogsbygder at de første foreningene ble stiftet. Avsidesliggende og isolert men med en glødende faglig og politisk bevissthet.

Skogs- og fløtingsarbeiderne var de første på landsbygda som utviklet klassebevissthet. Forløperen til NSLF, Norsk Skog og Jordbruksarbeiderforbund ble stiftet i 1912. Landsorganisasjonene vedtok imidlertid å legge ned Skog og jordbruksarbeiderforbundet, og overføre medlemmene til Papirindustriarbeiderforbundet. Dette skapte og forsterket skogsarbeidernes mindreverdighetsfølelse. Mindreverdighet, utestengelse og utnyttelse blandet med sult og kulde, skapte frustrasjon. Frustrerte mennesker blir ofte aggressive. Skogsarbeidernes og fløtingsarbeidernes aggresjoner ble kanalisert i disiplinert faglig og politisk kamp, sterkt farget av fändenivoldske holdninger faktisk både til skogeiere og også til Landsorganisasjonen. Organisasjonsretten som stort sett var akseptert ellers i samfunnet, gjaldt ikke for skog- og fløtingsarbeidere. Skog- og fløtingsarbeiderne hadde bare seg sjøl å stole på. Kanskje var nettopp denne lekse nødvendig. Fagforeningene unngikk å velge leilendinger og forpaktere inn i styrene. Denne utsilingen var bevisst og nødvendig. Frontfigurer som stod i avhengighetsforhold til arbeidsgiver, var sårbare å lette og ramme med sanksjoner. Først og fremst foregikk diskusjonene mann og mann imellom i skogen,

etter hvert var det hemmelige møter i hjemmene. Bare lederne for husmennene, skog og fløttingsarbeiderne stod fram.

Skogs- og fløterkonfliktene kom på tju- og tredvetallet på rekke og rad i Juråa, Julussa, Åsta, Åmot og Randsfjord-konflikten for å nevne noen. Konfliktene var knallharde og lange og både dynamitt og våpen ble tatt i bruk både mot de streikende og av de streikende. Da fløtingen i Julussa i mai 1927 skulle begynne, gikk 200 organiserte til aksjon. Om lag halvparten var bevæpnet med børser.

Streikebryterne fikk utdelt slåsshansker og gummibatonger. Skogeierne og blokadebryterne ble støttet av det lokale politiet som var styrket med det spesielt autoriserte statspolitiet som bestod av et politikorps på 60 tungt bevæpnede menn som ble satt inn mot undertrykte tømmerfløtere. Men det var ikke nok med politi og hunder. Til Terningmoen ble det utkommandert et gardekompani fra Oslo.

Med fysisk makt prøvde de organiserte å jage streikebryterne vekk fra elva og det kom til flere slagsmål.

I følge historikeren Paul Tage Halberg som skrev Norsk Skog- og Landarbeiderforbunds historie, så var den mest synlige forskjellen på kommunistene og sosialdemokratene blant de streikende skogs- og fløttingsarbeiderne at kommunistene bar børser mens sosialdemokratene var bevæpnet med trekubber – de hadde samme målet, men virkemidlene var forskjellige.

Kampen fortsetter

Historien om skog- og landarbeiderne er en beretning om slitere. Det er en beretning om en beinhard, dramatisk og ideologisk kamp for menneskeverd og anerkjennelse. Det var en kamp om retten til å stå organisert, en kamp mot sulten, fattigdommen og undertrykkelsen – det var en kamp for menneskeverdet.

Det finnes mange samfunn i verden, som står i eller forbereder seg på den samme kampen som skogs- og fløttingsarbeidere gjennomførte i Juråa og Grytåa i første halvdel av det forrige århundre.

Arbeiderbevegelsens arv som vi forvalter, kan vi være stolte av. Den faglige og politiske arbeiderbevegelsen, miljøbevegelsene, kvinnebevegelsene og de sosiale bevegelser har bidratt til et mer rettferdig og solidarisk samfunn lokalt, nasjonalt og internasjonalt.

Mange kamper er vunnet, mange står igjen og noen må vi kjempe om igjen og om igjen.

Men vi må aldri svikte de dårligst stilte verken lokalt eller globalt– det er de som trenger vår solidaritet mest.

Få har vel bedre satt ord på arbeiderbevegelsens utfordringer enn skogsarbeiderdikteren og sosialisten Hans Børli i sitt dikt «Vi eier skogene». Her bruker han skogen som et bilde på de utfordringer verdens undertrykte står overfor:

Vi eier skogene

Jeg har aldri eid et tre.
Ingen av mitt folk har noensinne eid et tre –
Skjønt slektens livs-sti slynget seg
Over århundrers blå høgder av skog.
Skog i storm,
Skog i stille –
Skog, skog, skog
i alle år.

Mitt folk var alltid et fattig folk.
Alltid.
Barn av livets
harde jernnetter.

Fremmede menn eier trærne,
og jorda – steinrøysjorda
som mine fedre ryddet
i lyset av månens løkt.

Fremmede menn
med glatte ansikter
og pene hender
og bilen alltid ventende
utafor døra.

Ingen av mitt folk
Har noensinne eid ett tre.
Likevel eier vi skogene
Med blodets røde rett.

Rike mann,
Du med bil og bankbok
Og aksjer i Borregaard:
Du kan kjøpe tusen mål skog,
og tusen mål til,

men solefallet kan du ikke kjøpe
og ikke suset av vinden
og ikke gleden ved å gå heimover
når røsslyngen bløkker langs stien –

Nei, vi eier skogene,
slik barnet eier sin mor.

Markus Bergesen ble dessverre alt for tidlig sjuk av datidens store folkesykdom tuberkulose, og døde bare 35 år gammel. Fagbevegelsen mistet med dette en av sine store foregangsmenn.

Det er en stor ære for meg å kunne hedre disse sliterne i dette distriktet med Markus Bergesen i spissen. De var foregangsmenn i sin tid. Vi lyser fred over deres minne.